

Družina v pogledu sodobnih slovenskih pesnikov

Irena Novak Popov

“Sodobna” poezija 2. polovice 20. stoletja (76 kanoniziranih pesnikov)

Redka ali obrobna tema oz. motiv v posameznikovem opusu

Zgodba razvoja v več fazah, ki sledijo literarnim tokovom

intimizem v 50. letih

zreli modernizem v 60. letih

neoavantgarde 1966-1973

esteticizem in protimodernistični upor 80. in 90. leta

novi intimizem, nova emocionalnost v zadnjem petnjastletju

Odvisnost od individualnih izkušenj in pojmovanja družbenih vlog spolov

Emocionalni portret slovenske družbe

1. Zapuščanje tradicije

PESMI ŠTIRIH (1953)

- Ciril Zlobec (1924): Pobeglo otroštvo (1957)
- Tone Pavček (1928): Sanje živijo dalje (1958)
- Kajetan Kovič (1931): Prezgodnji dan (1956)
- Mila Kačič (1912-2000): Neodposlana pisma (1951)

Ivan Minatti (1924)

Lojze Krakar (1926-1995)

Družina je skupek tradicionalnih vrednot, ki v svetu neizpoljenih pričakovanj, vsakdanjih dolžnosti, rutine, razdalj in razčlovečenja vse bolj zamirajo.

Posameznikovo bivanje je gibanje od znane preteklosti, pozitivnega izvora v nedoločeno prihodnost, pot v negotovost.

Otroštvo je idealna oaza sreče, lepote in odprtih možnosti, zato je kontrast dejanskim doživetjem v kontekstu nasilne zgodovine in nesvobodne odraslosti.

Teme in besedilne vrste

- poslanice, nagovori

- izreka odrasli otrok staršem: osamosvajanje iz primarne družine

1. izbira (negotovega) poklica in poslanstva
2. pravica do samosvoje življenjske poti navkljub nasprotovanju, dvomu staršev
3. tolažba staršev s trajnostjo čustvenih vezi, odgovornostjo, zrelostjo
4. zavračanje preživelih vzorcev bivanja (podeželje, kmetovanje, odvisnost od narave)
5. izkoreninjenost, izgubljeni raj, konec brezskrbnega otroštva, varnega zavetja

- izreka mladi oče/mlada mati majhnemu otroku:

1. pomirjanje in skrb, želja po otrokovi sreči, darovanje ljubezni in lepote, zavest o prihodnji izgubi prvinskega odnosa z otrokom
2. nesrečno materinstvo, izguba ljubimca (ki noče biti oče)

- izreka oče mrtvemu sinu (Tone Pavček: Dediščina, Miroslav Košuta: Odseljeni čas)

1. resignacija, pogrez, razdejanje osebne integritete
2. sublimacija, kljubovanje niču, povezanost družine v žalovanju, vračanje k osebni izvoru
3. celjenje pretrganega toka rodu v novorojenem vnuku

Izpovedi o zreli zakonski zavezi (Ciril Zlobec)

Konec bohemskega življenja

Konec trubadurskega čaščenja ženske

Sobivanje s soprogo in otrokom namesto študentskega prijateljstva

Disharmonija v paru: nesporazumi, laži, žalitve, očitki

Vznikanje negativnih čustev: bes, sovraštvo, nasprotja, lažna pričakovanja

Enaki strahovi in upanja za življenje bolnega otročička

2. Kriza in razkroj intime eksistencializem, metafizični nihilizem, alienacija

1. Travmatično otroštvo v vojnem nasilju

- ▶ Dane Zajc (1929 – 2005)

Požgana trava (1958): *Jalova setev, Mrtvi oče*

tragična smrt in uničenje onkraj opravičila z ideologijo > univerzalno, abstraktno zlo, ontološka samota, izvrženost, razpad antropocentrizma

- ▶ Veno Taufer (1933)

Jetnik prostosti (1963)

fragmenti, postvarelost, ironični posmeh malomeščanski idiliki

2. Sodobna družina s perspektive mame in žene

- ▶ Saša Vegri (1934): **Zajtrkujem v urejenem naročju** (1967)

3. Izgnanost iz družine, odpoved materinstvu, pollašcanje nad otroki

- ▶ Svetlana Makarovič (1939): **Pelin žena** (1974), **Sosed gora** (1980)

Saša Vegri (1934): **Zajtrkujem v urejenem naročju** (1967) preoblikovanje ženske identitete

Cikel *Uspavanke strahu*:

otroka - razposajenost, radovednost, (nevarna) igra

mama - raztrešččenost, privezanost, ujetost med stvari in navade, nevidni strahovi in stiske

potrpežljivost, vzdržljivost, živo in ustvarjalno odzivanje na vsakdanje izzive,

dopuščanje oddaljevanja in samostojnosti otrok

toda kljub temu

ohromljena občutljivost, pozaba lastnih želja

Cikel *Družina*:

brezhibna funkcionalnost, zadovoljevanje osnovnih potreb, povprečna zadovoljnost

toda

zavedanje neizčrpnih možnosti, neznanosti drugega bitja, neimenovanega primanjkljaja

Pravica in želja po sanjah, nezavednem, neodvisnem, nekonvencionalnem

Svetlana Makarovič (1939): **Pelin žena (1974), Sosed gora (1980)** posnetki folklornih pesniških žanrov (balad)

Ljubezenske prevare in izdaje svobodne ženske

Muka v "kletki" zakona, ljubezen v sovražstvo, brezbržnost, praznino

Odnos družbe do nezaželenega, nezakonskega otroka (in njegove matere)

Detomor (splav)

Otrok kot lastnina staršev

Izrabljanje otrokove zaupljivosti

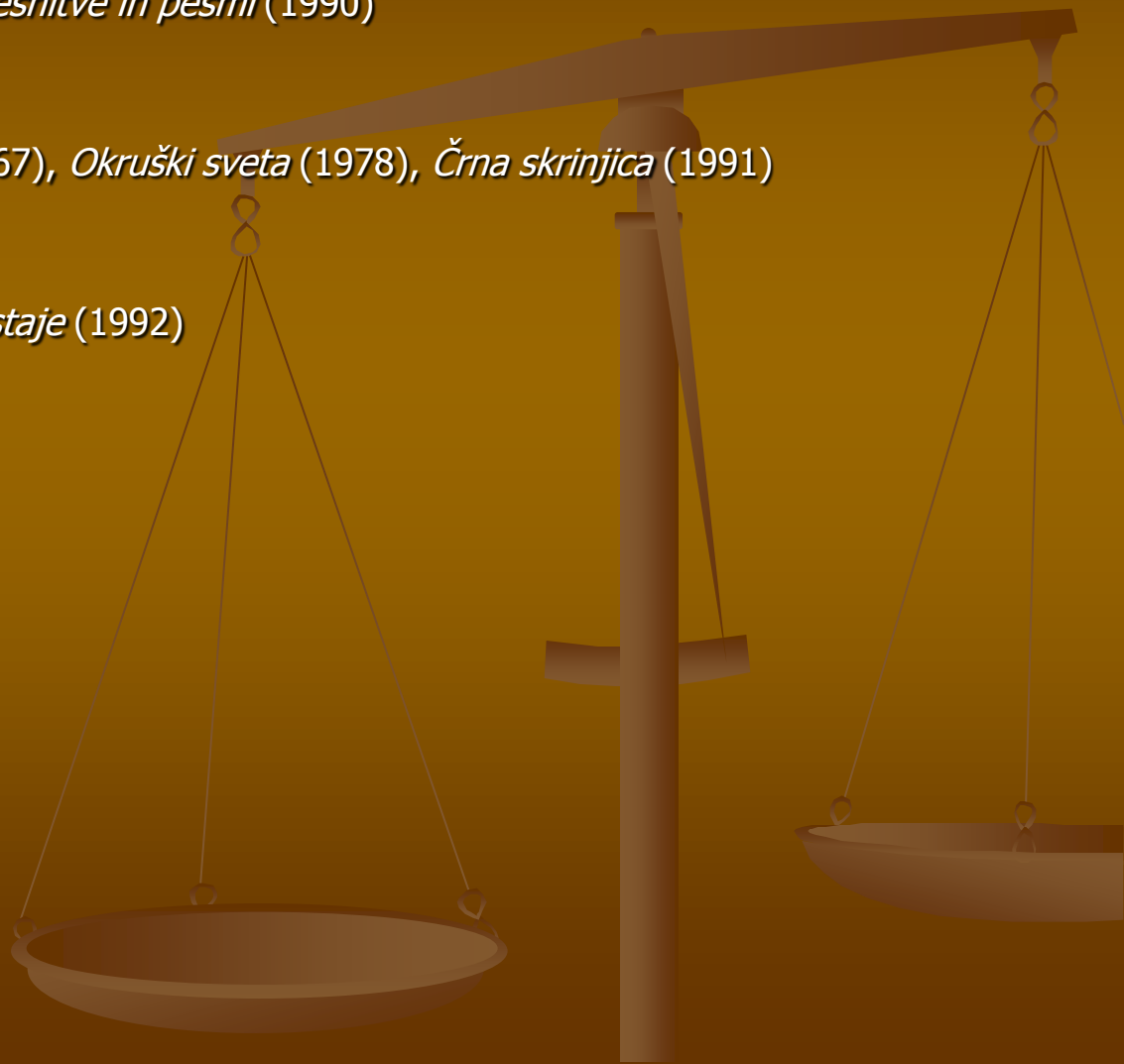

3. Podobe neolepšane resničnosti

Andrej Brvar (1945): *Slikanica* (1969), *Pesnitve in pesmi* (1990)

Ervin Fritz (1940): *Hvalnica življenja* (1967), *Okruški sveta* (1978), *Črna skrinjica* (1991)

Maruša Krese (1947): *Danes* (1989), *Postaje* (1992)

Andrej Brvar

- Avantgardistična izhodišča zbirke *Slikanica*:

“Vse je pesem”: posnemanje in citiranje praktičnih besedil (reklame, navodila)

Montaža fragmentov tujih zgodb in lastnega življenja

Načelni verizem: življenje malega človeka, prizori vsakdanjega življenja

Grobost, pogovorni jezik

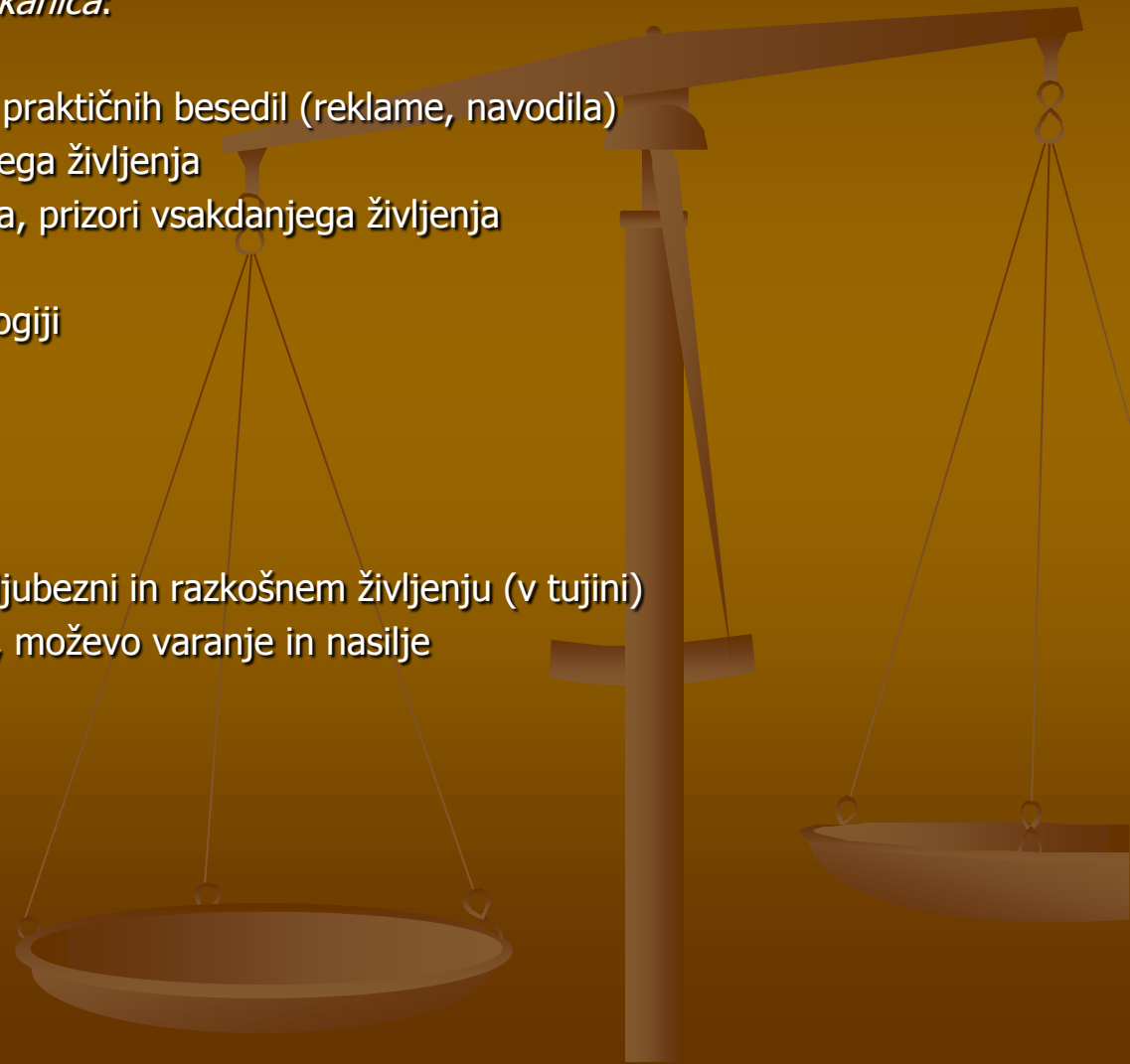
neposrednost, uporništvo družbeni ideologiji

- Pripovedni cikel *Zgodbe*

liki so ženske

tema je deziluzija: razbite sanje o veliki ljubezni in razkošnem življenju (v tujini)

resničnost: dolgočasen zakon, rojevanje, moževo varanje in nasilje

Žanrsko raznovrstna zbirka *Pesnitve in pesmi: vitalizem*

- Podrobnosti iz zasebnega življenja lirskega subjekta/pripovedovalca v posnetku dnevnika

ukvarjanje s hčerko Katko

žena v porodnišnici

navdušenje nad dojenčkom – sinom

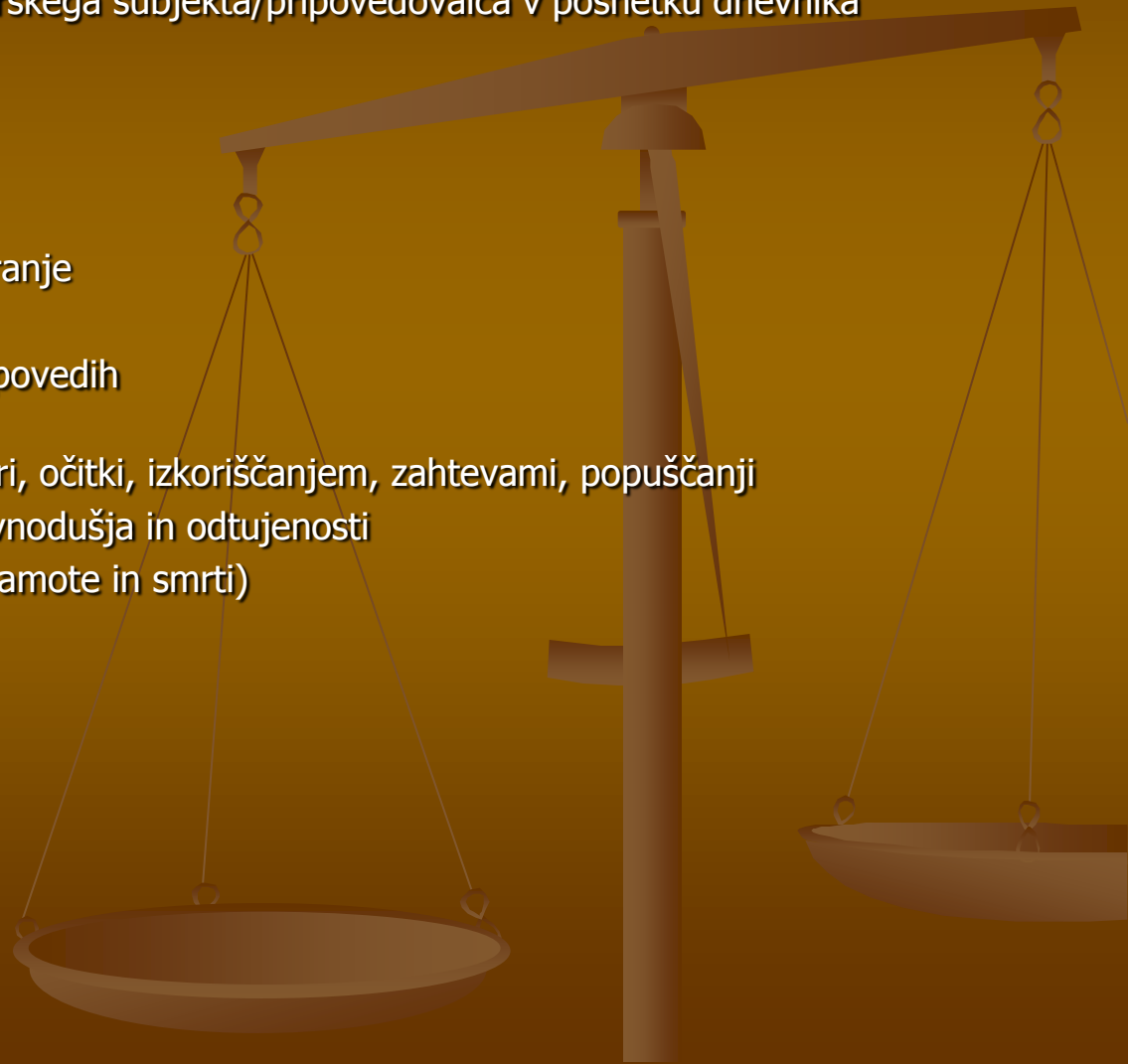
naglica, pomanjkanje, stres v službi, staranje

- Zakonsko življenje v prozaiziranih izpovedih

razglasja med partnerjema, kriza s prepiri, očitki, izkoriščanjem, zahtevami, popuščanju

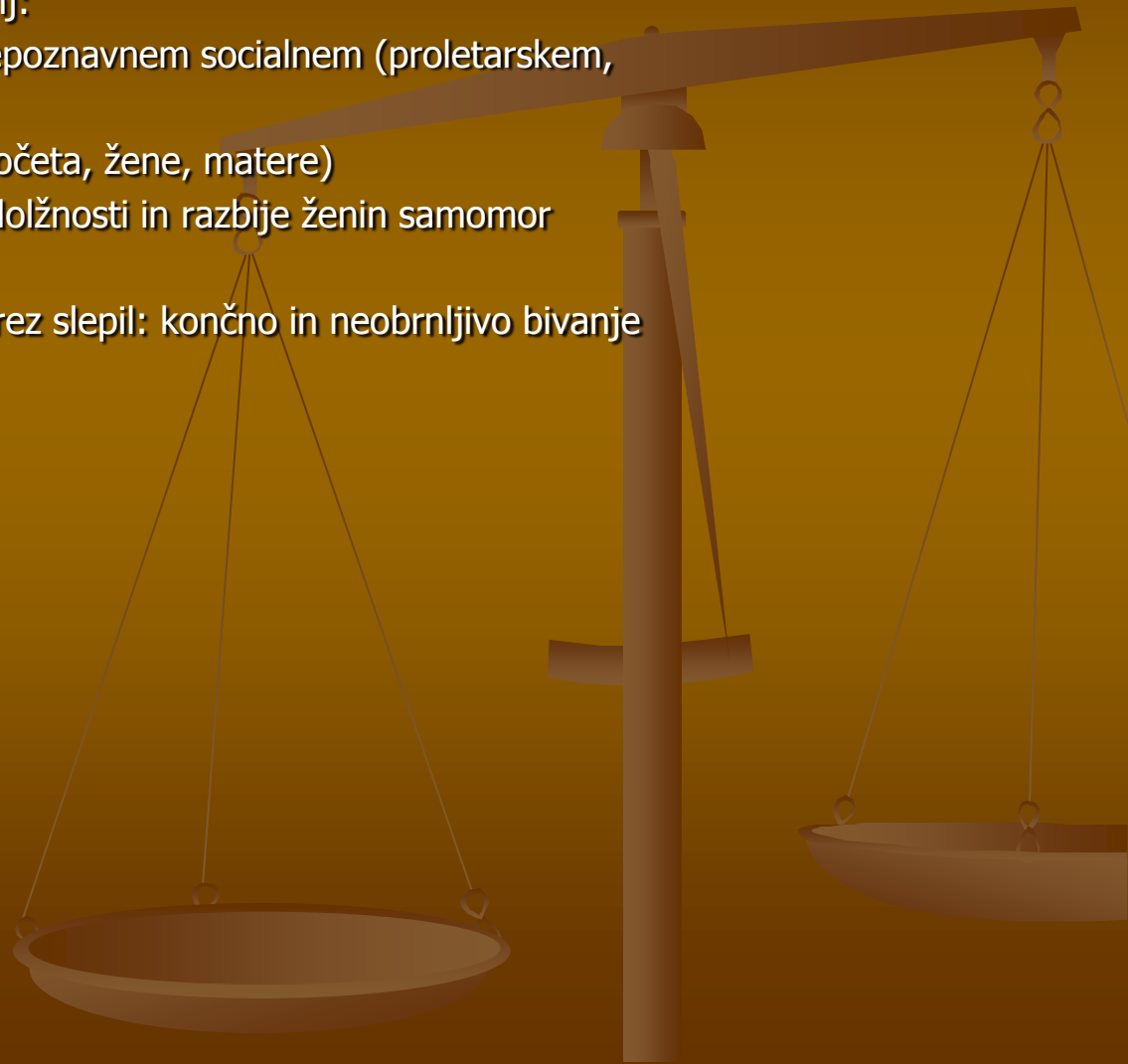
zakon je institucija: navad, rastočega ravnodušja in odtujenosti

zakon je najvrednejše sobivanje (v luči samote in smrti)

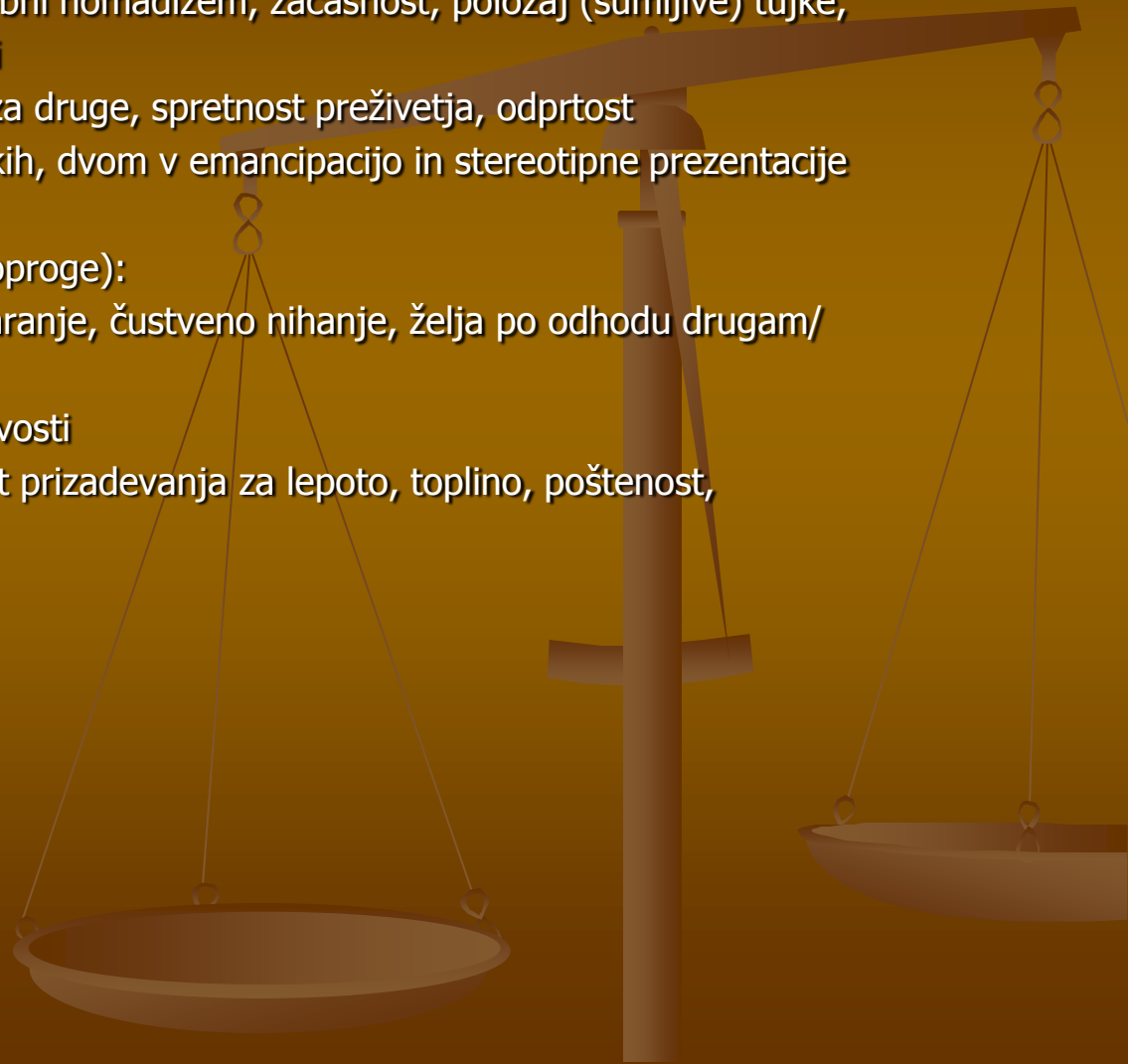
Ervin Fritz: zapriseženi realista

- Poetika realnih, individualnih izkušenj: vsakdanje življenje malega človeka v prepoznavnem socialnem (proletarskem, študentskem) okviru
- Radoživost skozi perspektivo smrti (očeta, žene, matere)
- Srečo mlade družine rahljajo javne dolžnosti in razbije ženin samomor
- Žalovanje brez nostalgije in patosa
- Okrepljena filozofija protinihilizma brez slepil: končno in neobrnljivo bivanje

Maruša Krese: moderna enostrafševska družina s tremi otroki

- Radikalna nekonvencionalnost, sodobni nomadizem, začasnost, položaj (sumljive) tujke, številna potovanja, trije spodleteli zakoni
- Zvestoba svojim načelom, življenje za druge, spretnost preživetja, odprtost
- Obsodba odsotnih (svobodnih) moških, dvom v emancipacijo in stereotipne prezentacije žensk (boginja, pošast)
- Posledica žrtvovanja (za otroke in soproge): neprespanost, utrujenost, nemoč, razočaranje, čustveno nihanje, želja po odhodu drugam/ s sveta
- Zamisel odhoda je strategija vzdržljivosti
- Elegičnost, sarkastičnost, absurdnost prizadevanja za lepoto, toplino, poštenost,

4. Prebolevanje praznine: krhka lepota intime

- Aleš Debeljak (1961): *Mesto in otrok* (1996)
- Uroš Zupan (1963): *Jesensko listje* (2006), *Copati za hojo po Kitajski* (2008)
- Jurij Hudolin (1973): *Ljubezni* (2009)

Aleš Debeljak: Mesto in otrok

- Soneti (optični): labirintična struktura, briljantni intelekt, angažiranost, etična presoja vojne, razkrinkanje logike moči, pesniki-begunci
- Razdelek *Mlada muza*: čudež življenja v negotovem svetu
- Rojstvo otroka je kontrapunkt barbarskemu uničevanju kulture in življenj
- Dragocenost intime: skrita, nezanimiva za množične medije
- Subjektova ekstenzivnost in mobilnost je prostovoljno zamejena na sobo z otroško posteljico
- Pomembnost rodovnih in jezikovnih vezi: dotik dveh jezikov, kroženje rodbin, viadukt od matere do hčere, živa vez sorodstva
- Čaščenje, posvetitev majcenega telesa s čutnimi prilastki, metaforami
- Vrnitev mita otroštva: jasnina, ki odraslemu ni več dostopna, odprt svet
- Obljuba varovanja nebogljenežnega otroka, videz očetove trdnosti

Uroš Zupan: prizemljitev, lokalizacija, nežnost, počasnost, milina po kozmoplizmu in mističnosti

Konec "igranja Boga", človeške mere, bistvene stvari življenja (Nasledstvo)
Obnavljanje doživetja otroške nevednosti v varnem brezčasju domačega vrta, hiše in mesta (Lokomotive).

Zaznave, razpoloženja, estetske meditacije

Atmosfera odprtosti ob ameriških pokrajinah, glasbenikih, pesnikih, slikarjih :
vrednost neznatnega, individualnega

Telesno odzivanje na dotike in vonje, dom, stvari, ki podpirajo življenje novega bitja
Zavzeto očetovstvo, estetske in duhovne dimenzije vsakdanjosti (Zen)

Spremenjen dialog z velikimi pesniki (F. Pessoa) – obupanci

Humorno znižanje preveličanih kulturnih in literarnih pojavov

Odpor do globalističnega uma, komercializacije in trivializacije

Sanje, imaginacija, igra, kozmična dinamika v omejenem prostoru, polnost posameznega trenutka

Jurij Hudolin: *Ljubezni* (2009)

epifanija sreče

- Gnus nad popačenimi dejanji in človeškimi tipi
- Podobe intimnega raja: zaljubljena mlada starša in majhen otrok
- Izborjen privilegij, vreden obrambe pred zunanjo negativnostjo, implicitna družbena kritičnost
kultura nasilja, prevar, površnosti, stremuštva, neumnosti, strahov
- Nestabilnost, dinamika razmerij zasebno : javno
- Notranja napetost: spomin na blodnje in zablode, prihodnje grožnje
- Sreča je modrost ljubezni: odločitev za nežnost
- soočenje s sabo: priznanje lastnih pohab, katarza
- Vprašanje verodostojnosti literarnega oblikovanja sreče : tradicija narcisizma

Sklep

Izpuščeni pesniki: Ivan Minatti (1924), Miroslav Košuta (1936) - preskus tradicije
Boris A. Novak (1953), Vinko Moderndrofer (1958) - med praznino in idealizacijo
Najmlajša pesniška generacija (Špela Zupan)

- Razkroj sreče v nuklearni družini zaradi modernizacije, alienacije, agresije
- Zadušljivost, izpraznjenost, sprevrženost zakonske zveze, odraz duha sodobne družbe
- Trajna ljubezen do otrok, idealizirano otroštvo (travma odsotnega očeta)
- Abstraktno pozitivno vrednoteno očetovstvo > zanos, odgovorno sodelovanje
- Kompleksna predstavitev materinstva zaradi vsakodnevnega posvečanja otrokom, družini > izčrpanost, izguba osebne svobode, razglasja med partnerjema
- Pogled z distance izgube (smrti, odhoda)
- Srečna najdba, redek dar v svetu lažnih vrednot